



Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Miraculorum Liber I

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
THEOBAUDO.

MIRACULORUM

LIBERI

CAPUT I.

*Sancti Prudentii natales,
gesta aliquot, martyrium
et ecclesia prope Narbo-
nem.*

A repeterem, involucris obtrusa enuclearem, et, si quid minus facete prolatum fuerat, urbanae comitatis lepori restituerem. Tandem assensum praebui, ne videlicet beatissimi Martyris opera insignia, temporum labentibus curricula obsoleta, oblivione invida funditus interirent. Quapropter ad gloriam Regnatoris Olympi, ipso Sancto amminiculante, conabor virtutum ejus, non omnia (cum sit impossibile) sed de innumeris pauca retexere miracula, quae vel celeberrima opinione, vel a veridicis comperi relatoribus, de quibus ambigere nefarium est. Quod si forte (ut fit) oratio incuria aut ignorantia aliquibus in locis suum nativum decus non videatur obtinere propter invenustioris eloquii insulsam vapiditatem, id diuturnae imputetur desuetudini: Sancto ergo Spiritui devota committamus carbasa, ut illas secundo successu epibata e jocundissimum canendo celeuma / ad optatum feliciter perveniat portum, invocata in auxilium Deitate.

ANNOTATA.

B a *Nomen suum gemina acrostichide Theobaudus ipse expressit ad calcem lib. iv. Miraculorum S. Prudentii: monachum vero Besuensem fuisse, colligitur e num. 19, ubi S. Prudentii miracula, a nescio quo (ut loquitur) nostratum, seu monacho Besuensi prius descripta fuisse ait, quam ipse eodem animo appulit. Lib. iv. Miraculorum S. Prudentii num. 73 Ansirici, Vesontionensis archiepiscopi, et celebratæ ab illo anno 4424 synodi meminit; unde, non ante hunc annum elucubrationem suam ad finem perduxisse, evincitur; quam olim, cum junior esset, ut ait principio Prologi, inchoarat. Besuæ porro notitiam habes a num. A Commentarii prævii.*

b *In his quidem, quæ de S. Prudentii miraculis narrat, fidem Theobaudus meretur: at præter ea, quæ ad S. Prudentii miracula, Besuæ facta, spectant, varia de S. Prudentii genere, de virtutibus, quibus in terris fuisit, de gestis ac martyrio narrat; a quibus cum sæculis aliquot remotus vixerit, nec pro illis auctores monumentave satis antiqua laudet; in his aliam non meretur passim fidem, quam quæ vulgari hominum traditioni tribui potest et debet.*

C c. *Psalm. 110, v. 4.*

d *Virtutem operum suorum annunciat populo suo: ut det illis hæreditatem gentium. Ibidem v. 6 et 7.*

e *A Græco ἐπιβρατης, qui navi se committit.*

f *Κελευσμα seu κελευσμος exhortatio nautica est: sumitur hic pro cantu nautico, a nautis in eventibus prosperis, et felici navigationis termino adhiberi solito.*



Postquam celestis granum Frumenti, solo creditum, triduo cum multiplici animarum fruge a tartareis emergens umbris, sydereis se reddidit horreis a, misso Sancti Spiritus imbre, sparsoque divini verbi semine per orbem, assiduis incrementis fidelis cepit seges succrescere. Ardebat autem beata colonorum manus sacris incumbere sationibus, ut ante summi Patrisfamilias conspectus laborum suorum inferret fructus. Sed quid humani generis antiquo hoste maltiosius? Mox etenim, ut divinum animadvertit egregie pullulare agrum, cuncta corrumpere, aut potius radicitus extirpare gemina, cunctisque cultoribus contendit supremi occasus inferre exitia. More videlicet faciens suos, ut, qui dudum in Domini sanguinem atrocissimas invidorum armaverat dextras, in servos etiam totius nequitia machinantis impia effunderet robora. Verum quia id per se solum, utpote longe alterius naturæ, quam nos, et nostris ab aspectibus semota, pericere non poterat, per sequaces pravitatis suæ principes adimplere satagebat: nam sicut in exortu synagogæ b sceptriger Nilicola c in Hebraicam desaveibat infantiam per proceres, impiis obsequentes imperiis, ita et in exordio nascentis Ecclesiæ diabolus, rector tenebrarum, per suos apparitores Christianam moliebatur extinguere infantilem innocentiam: sed, licet lethifer adversarius contra Christianismum mille admovent deceptionum machinas, tamen diffundebantur diatim Catholica semina, et inter vulniferos sævientium persecutorum macrones ager Ecclesiæ fecundabatur.

Denique, prostratis illis primis satoribus, quibus divini ab initio cura commissa seminis fuerat, ad devastandam Dominicam messem tota Romana respublica avidè conspirat, et, veluti egregiis peremptis ducibus, atrocium hostium rabies non nisi multo mitiganda cruore in tota commilitonum offeratur * agmina, incursantur beatæ plane cohortes, æthereo Regi digne militantes, et pro fide, quam sub religionis vexillis professi sunt, millenis proterendæ supplicis exponuntur: ubique locorum adversum te, Christe, feralia pendent edicta, et Christianum nomen, quod juxta Paulum super omne nomen habetur d, non modo verbis, sed etiam verberibus insectantur, et gladiis, triumphant sacri præliatores certaminis interfecti; meliusque moriendo, quam vivendo, hostiles devincunt cuneos. O nova sane et transactis sæculis inaudita prælia! Victi, ut putabatur, coronantur athletæ Christi, et interfecti regnant. Sciendum tamen, quod tripliciter antiquus hostis adversus

Crescente
Christiano-
rum numero,
a

E

b
c

F

invidia demo-
nis crevit et
martyrum
numerus;

* offeratur

d

eos

AUCTORE
THEOBAUDO.

eos nefandam produxit aciem, spiritaliter scilicet et corporaliter : et spiritaliter quidem, quia pravis suggestionibus conabatur animos eorum a fidei tramite declinare : corporaliter vero gemino modo, quia aut prosperis aut adversis divinæ legis rebelles contra eos debacchabantur, ut, quos videlicet malesuada secunda non flexerant, immanium frangerent ad idololatriam acerba genera tormentorum. Sed quamvis ubique sine intermissione inenarrabilibus suppliciorum argumentis Christiana trucidaretur proles, oboriebantur tamen robustissimi proceres, qui titubantis statum Ecclesiæ documentis erigerent, æquissimis actibus consolidarent, ad ultimum etiam purpurea passione decorarent. Quorum celebria pro sacra religione conflagia, quaquaversum per orbem Christiani vocabuli titulus porrigitur, solemniter cantantur lætitia.

quos inter
S. Prudentius
Narbonensis
e

B

5 Inter quos insignis martyr Prudentius, juxta divinam vocem lux existens mundi e, egregiis victoriarum emicuit laudibus, qui ab ipsis crepundis Christianis redimitus sacramentis, adhuc tenerrimus litterarum imbuendus traditus est gymnasiis. In quibus quam docilis, quam sagax, quamque solers et ellicax floruerit, res ipsa luce clarius postmodum assignavit : instruebatur profecto arcana Divinitatis dispositione, ut futuræ Christi lucernæ lumen sacre doctrinæ afflatim exuberaret, ad illuminanda incredulorum et corroboranda fidelium pectora proficiebat quotidie sub tyrocinio Christi devotissimus Adolescens ætate, sapientia et egregiis moribus ut jam Sacri Pneumatis domicilium esse ejus non ambigeres in pectore. Fuit autem, ut ipsius perhibent Gesta f, nobilissima oriundus prosapia, Narbonensium partium g indigena. Denique archidiaconus * urbis ejusdem decoratus apice, longe lateque salutifera doctrina, vita atque magnificis coruscabat miraculis. Tanto siquidem splendore divinæ, quod primum est, at secularis radiabat philosophiæ, ut, quamvis ea tempestate multi doctissimi et facundissimi viri gloriosa prædicarentur laude, nemini prorsus in Gallicis vel Hispanis oris haberetur secundus.

f
g
* archidiaconus
natus

loci illius archidiaconus,
passus quoque
dicitur:

C

6 Plurimus namque lepor et facetiarum nitor, jocunda et gratissima urbanitas ejus inerat eloquio, sapientiæ sale condita, per quod ipsius pectoris ager fecundus multarum fruges animarum placita ubertate Christo acquisivit. Denique qualis quantusque in divinis documentis atque virtutum fuerit exercitiis, ipse rationis ordo enucleare nunc exigeret, nisi textus Gestorum et passionis ejusdem h etiam curioso satisfacere videretur. Ideoque de his scribere diutius supersedeo. Itaque postquam Vir excellentissimus doctorque præcipuus sacrum ovile Christi plurimum augmentavit, cum hoste ferocissimo acerrimo congressus duello, tandem pro beata fidei confessione, variis atque acerrimis furore gentiliū attractatus suppliciis, ut in cælestis Hierusalem attraheretur adificio, sacratissimæ passionis palmam promeruit i, martello contusus demurario k, quarto die noni mensis, hoc est, pridie Nonas Septembris l. Qui videlicet martellus (ut perhibent, qui viderunt, dum sacerrimæ ipsius transferrentur reliquiæ a piæ recordationis abbate Stephano m) cum beatis adhuc contineretur pignoribus *, in osse quoque sacri capitis hactenus fracturæ apparent, scilicet vestigia passionis n : taliter ergo

i
k
l
m
* videtur desiderari ali-
quid.
n

robustissimus Athleta de hoste prostrato referens trophæa, æterna donatus laurea, cœleste capitolium ingredi promeruit, applaudentibus hymnicis Angelorum choris.

7 Perempto itaque Christi milite Prudentio, cum vesana persecutorum rabies, necdum satiata, immane adhuc fureret, artus sacratissimos, mausoleo atrociter erutos, in quo a fidelibus furtim nocturno conditi fuerant silentio, feris avibusque diripiendos longiuscule ab urbe sub divo exposuerunt. Tanta enim furoris insania diabolus gentiliū exagitabat pectora, ut Christi militum punitorum membra, a supræmæ arcentes sepultura, bestis et alitibus projicerent devoranda. Superna vero provisione servatum beatum funus (neque enim perire poterat, quod Omnipotentis dextera protegebat) a Christicolis nocte pia rapina iterum abripitur, et pro tempore aggere in ipso, formidine paganorum, vili potius obruitur, quam sepelitur tumulo : ubi etiam multis annorum latuisse dignoscitur curricula, tametsi Christiana devotio clanculo venerabiliter locum orationis gratia frequentaret. Tandem superna Miseratione de cœlo in terram aspiciente, ut audiret gemitus compeditorum, et solveret filios interemptorum o, sopitis persecutionum tempestatibus, Sponso Christi respirare ad tempus radio tranquillitatis cœperat.

ubi clam primo
venerationem
obtinuit
fidelium.

E

8 Quapropter a religiosis in loco fabricata est basilica p, non multæ capacitatis quidem, nec tanti Martyris dignitati responsura, sed tamen tali tempore fidelium devotioni opportuna. Denique sarcophagus ipsum, in quo positum primitus funus beatum fuerat, apud Narbonam adhuc tantæ reverentiæ, tantæque habetur formidini, ut nemo prorsus tangere audeat; sciens pro certo, se non impune laturum. Quod jam sæpius quamplurimis probatum est experimentis q : fuit ergo in eadem ecclesia multis temporum evolutis discursibus, nec ab ullo gentiliū vel Christicolarum (ut res ipsa declarat) prorsus tolli potuit; licet id quamplures temptaverint, tam gentiles, quam sacre fidei homines, quod utique clarissimi vice posuerim miraculi. Nam sæpenumero idem sacer locus, totaque circumjacens regio, venientibus hinc et inde barbaris, in heremi redacta est vastitatem r : nec tamen sacratissima pignora ab ullo contingi potuerunt. Tempore siquidem Dagoberti, filii Childeberti, regis Francorum s, jam abundante iniquitate et refrigescente charitate multorum, gens Saracenorum ex Africa transiens per angustias freti Atlantici, quod, SEPTU vocitatum, Africam secernit ab Europa, totam pervadit Iberiam u.

dein publice
excitata illi
ecclesia,

P

q

r

F

s

t

u

9 Post annos vero decem, anno scilicet a Verbo Humanato septingentesimo tricesimo tertio, cum uxoribus et filiis rebusque familiaribus transceso Pyrenæo, Citeriorem Hispaniam et Aquitaniam, ut habitaturi perpetuo, ingrediuntur : urbes, oppida, castella, villas quaquaversum depopulantur, ecclesias ubique et sacra loca incendunt vel diruunt, inter quæ etiam beatissimi Prudentii ecclesiam edax consumpsit incendium x, nec tamen sacrum contingitur lipsanum. Tunc Carolus, agnomine « Tudites » vel « Martellus y » filius Pipini Brevis (imo Heristallensis), et Vetuli, metuens, ne forte etiam Franciam pervaderent, adversus eos profecturus, utpote major-domus, maximas molitus est pugnantium conflare copias : nam tunc regalia per

que sæculo
viii, illæso
tamen Sancti
sepulcro,

x

y

per

A per proceres administrabantur. Cum ergo, regali exhausto erario, opes minime suppetent, quibus stipendia et donativa, ut moris est, regia munificentia largiretur, militibus, gravissima compulsus necessitate, decimas; et (quod dictu nefas est) ecclesias, ablatas sacris ministris, dedit eisdem militibus exercitus sui. Nec mora, facto impetu cum Eudone, duce Aquitaniae, terga dant hostes. Cæsa sunt ibi trecenta et septuaginta quinque millia Saracenorum, mille quingentis tantummodo Francis accumbentibus.

40 Exinde sacer ille locus a militibus hæreditario jure per successoria tempora possessus, ut ecclesiae plerique neglectui habebantur. Nec multo post Abdiram, rex Cordubensis, cum duodecim regibus Saracenorum, universis conflatis copiis, totam invadit Aquitaniam, ipsamque obsidens Narbonam, cuncta finitima rapinis et incendio pessumdedit. Sancto penitus (ut solebat) intacto. Quos iterum Carolus, conserto prælio, ita contrivit, ut vix aliquis evaserit. Quem vero exitum præfatus sortitus sit Carolus pro decimis et ecclesiis, quas militibus dederat, licet digressionem præter rem facere videar, quia illud profuturum reor, paucis retexam. Defunctus enim acerbissima valdeque terribili morte, sepultus est in basilica beati Dionysii martyris. Quo sepulto, mox tantus fœtor, tanque pestifer aër ab ejus cœpiti egredi mausoleo, ut etiam longe semotas tabo inficiens auras, multos leto dederit, et quamplures morbo gravissimo affecerit. Voces etiam lugubres, gemitus et ululatus miserabiles exinde creberrime audiebantur. Quo comperto, Pipinus filius ejus jubet reserare sarcophagum, eoque patefacto, draco miræ magnitudinis, ex cujus ore letifer ille procedebat halitus: de corpore vero Karoli nihil penitus repertum est. hoc autem dictum sit ad sacrorum pervasores locorum, qui adhuc violenter sancta detinent loca, suisque hæredipetis hæreditates concedunt perditionis.

ANNOTATA.

a Christum intelligit, qui tertia a morte die ad vitam rediens, triumphato diabolo, vitæ æternæ, ut canit sacro Resurrectionis die Ecclesia, nobis aditum, devicta morte, reseravit, et post dies quadraginta celos vi sua ascendens, die Pentecostes in Apostolos, fidem Christi disseminaturus, misit Spiritum Sanctum.

b Συνοχη, vox Græca, cæcum quemvis, vel locum, in quo cætus colligitur, significat: priore modo accepta frequenter pro ecclesia Judæorum sumitur; Theobaudus vero hanc vocem ad significandum populum Hebræicum sub Pharaonis, de quo mox, tyrannide constitutum, transtulit.

c Nimirum Pharaon, Ægypti ad Nilum rex ille, de quo Exodi cap. 4, v. 8: Surrexit interea rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph, quique Hebræos, numero viribusque augeri cæptos, opprimere summo molimine studuit.

d Propter quod et Deus exaltavit illum (Christum) et donavit illi nomen, quod est super omne nomen. Ad Philipp. cap. 2, v. 9.

e Vos estis lux mundi. Matth. cap. 5, v. 14.

f Fuit ergo Theobaudus antiquior aliquis, qui S. Prudentii gesta scriptis est persecutus; sed scriptor ille, ac illius de S. Prudentio elucubratio hodie ignota sunt: quod si laudatus hoc loco a Theobaudus scriptor idem sit (uti fortassis est) qui librum secundum Miraculorum S. Prudentii scri-

psit, nec ille satis antiquus est, ut dictis suis de rebus S. Prudentii, quas hic vivus gessit, fidem faciat certam. Vide Commentarium prævium num. 30 et Annotanda in cap. 2, lib. 1, litt. ff.

g Narbo (vulgo Narbonne) Galliarum civitas in Occitania Inferiori.

h Vide Annotata ad lit. f.

i Quo tempore S. Prudentius martyrium subierit, Theobaudus sibi; ex modo tamen, quo num. 4 de Romanorum in Christianos persecutione, et num. 5 de S. Prudentio loquitur, censuisse videtur, S. Prudentium ethnicorum imperatorum, eorumque præfectorum in Christianos furori primis Ecclesiarum sæculis fuisse litatum: at Romanorumne, an barbarorum manibus, quoque tempore perierit, plane incertum est, licet id Wandalis recentiores plerique tribuant. Videsis Commentarium prævium § 1, num. 10 et 3 seqq.

k Demurare idem valet, quod ædificii murum perfodere vel evertere: martellus itaque demurarius idem significare hic videtur, quod malleus, perfodiendis evertendisve ædificiorum parietibus adhiberi tunc solitus.

l Recte quidem hic dies 4 Septembris exprimitur, si Kalendas Januarii, aut 25 Decembris anni principium facias; at Theobaudus annis Incarnationis passim utitur, quos, teste Cangio ad vocabulum annus, Franci sub tertia regum suorum stirpe a 25 Martii inchoare sæpe solebant; quem morem Theobaudus forte secutus est. Theobaudus enim, præterquam quod annos Christi passim incarnationis vocet, sub initium libri tertii Miraculorum S. Prudentii, de Lingonensi synodo agens, hanc celebratam ait anno 1116, nimirum, ut loquitur, a Conceptu celeberrimo Virginis intemeratae. Atque hinc, ut opinor, Benedictini recentioris Historiæ Occitanicæ scriptores lib. III, num. 48, hunc ipsum Theobaudi locum ex Labbeo laudantes, S. Prudentium migrasse e vivis, aiunt, secundum illius Acta die 4 Novembris; verba vero illa: Id est, pridie Nonas Septembris, vel pro corruptis, vel certe pro recentioris alicujus additamento habuerunt: quibus ego quidem procul dubio, libensque subscriberem, si annum tunc Franci a 25 Martii perpetuo inchoassent, et unum eundemque annum numerandi modum Theobaudus ubique retineret; quod non facit: nam principio lib. IV Miraculorum S. Prudentii annum Vesontionensis synodi, sub Ansirico celebratæ, a Nativitate Christi deducere videtur, sic inquit: Igitur anno millesimo centesimo vicesimo quarto a Puerperio Virginis illibatæ etc., ut adeo, cum nullum hoc loco Theobaudus annum exprimat, certum mihi non sit, sitne S. Prudentius die 4 Septembris, an Novembris, ex Theobaudi mente defunctus. Vide Commentarium prævium num. 5.

m Præerat Besuensis Stephanus abbas anno 1116, quo S. Prudentii reliquiæ in villam Lucum, apud quem Jocerannus, episcopus Lingonensis, synodum indicerat, fuisse translatae, teste Theobaudus lib. III, num. 44 et 47. Ceterum de hac ipsa S. Prudentii reliquiarum translatione Theobaudus hic forsitan sermo est.

n Ex his capitulis S. Prudentii fracturis malleoque, anno 1116 visis, non leve ejusdem martyrii argumentum habetur; ex martyrio vero ejusdem ab aliis homonymis distinctio; de quibus vide Comm. prævii num. 6 et binos seqq.

o Psalm. 101, v. 21.

p Quo tempore ea condita fuerit, quis ex tam vagis temporum notis, ac silente præterea antiquitate, definiat?

q Theo-

ACTORE
THEOBAUDO.

AUCTORE
THEOBAUDO.

q Theobaudus, res sua memoria gestas narranti, ac in Aquitania dudum versato, quod ad venerationem S. Prudentii sepulturae spectat, contradicere nec ausim, nec velim: vellem tamen, tum ut locum illum paulo enucleatius explicuisset, tum ut experimenta, quibus liquere ait, non impune sacro ejus loculo violentas manus admoventi potuisse, singillatim adduxisset in medium, eaque debitis testimoniis roborasset. Ceterum, num apud Narbonenses hodieque S. Prudentii cultus vigeat, ac in eadem sepulturae ejus locus, quae olim, veneratione haberi pergat, nec ne, documentorum scriptorumque inopia in medio relinquo.

r Narbonensium varias vices vide in Comment. praevio num. 45 et seq.

s Obiit hic Dagobertus anno 715 ex Chronico Moissiacensi et Annalibus Franciscis Nazarianis. Vide Comment. praevium num. 47.

t Forte Septem fratres, seu totidem Mauritaniae Tingitanae ad fretum Gaditanum montes, quos arcem Septensem Procopius vocat, teste Ortelio.

u Haec ex Paulo Diacono, qui lib. v de Gestis Longobardorum cap. 46 sic habet: Eo tempore gens Saracenorum in loco, qui SEPTEM dicitur, ex Africa transfretantes, universam Hispaniam invaserunt. Deinde post decem annos cum uxoribus et parvulis venientes, Aquitaniam, Galliae provinciam, quasi habitaturi ingressi sunt. Saracenorum in Aquitaniam adventum. Theobaudus num. seq. iisdem fere verbis refert, atque, illum anno 733 contigisse; unde anno circiter 723 Saracenos Hispaniam occupasse, necesse esse: verum Hispaniae regnum, devicto rege Roderico, jam Saracenis cesserat anno 715. Vide Comment. praevii num. 47.

x Non infrequens Saracenis fuisse, ut ecclesias igne ferroque diruerent, docent exempla num. 49 Comment. praevii allata; non tamen certum, S. Prudentii prope Narbonem ecclesiam ea tempestate fuisse combustam; ut dictum ibidem est.

y Carolus Tudites seu Martellus (sic dictus, ut aiunt, quod hostes instar mallei contere solitus erat) anno 732 aut seq. in suburbio Piataensi plurima Saracenorum milia insigni praelio fudit, ut auctores Francisci tradunt. Vide num. 48 Comment. praevii.

z Ingens Saracenorum eo praelio occisorum multitudo, Francorum autem paucitas faciunt, ut utramque ultra verum hic exaggeratam fuisse, existimem.

aa Et hujus quoque praelii, a Carolo Martello cum Saracenis inchoati, ad annum passim 737 iidem scriptores meminere. Sed, Abderaman primo praelio caesum, aiunt, non hoc secundo, contra ac Theobaudus facit; neque tum Abderaman, aliusve Saracenorum rex vel dux Narbonem, sed Carolus ipse obsidebat, contra ac iterum Theobaudus scribit. Vide Comment. praev. num. 48.

bb Hujus fabulae ortum, progressum, et errores late pertractatos habes tom. III Februarii in Commentario praevio ad Vitam S. Eucherii §§ 4 et 5. Consule etiam, si lubet, Hadriani Valesii Rerum Francicarum lib. xxv. Nihil ea revelatione quodam de Carolo Martelli ob distractas divisasque militibus suis ecclesiarum res damnatione, S. Eucherio, Aurelianensi episcopo, facta tempore Pipini regis, filiique Caroli Martelli: sed Pipinus sub annum 752 Francorum rex coronatus fuit; mortuo videlicet S. Eucherio jam inde ab anno 743. Plura non addo, ne actum agam: si quis tamen plura desideret, scriptores consulat jam laudatos.

CAPUT II.

S. Prudentii reliquiae Be- sua allatae.

Anno vero a Numine Incarnato octingentesimo quadragesimo primo, jam deficiente Caroli Magni prole sceptrigera a, exorta simultate gravissima in Francia inter fratres, filios videlicet Ludovici, filii Caroli Magni, de finibus regni, genitore jam defuncto, barbara gentes, Normannorum scilicet, Danorum et Brittonum cum copiosa multitudine Gallias depopulandas atrociter invadunt b. Fiunt itaque innumerae strages Christianorum, ruina urbium, oppidorum, villarum et sanctorum exustiones ecclesiarum; denique rapiuntur inclytae civitates Andegavis, Aurelianis, Lemovigas, Burdegala, Tolosa, Narbona c; totaque miserabilis exitio traditur Aquitania, beatissimo Prudentio sua sibi defendente. Sed haec hactenus: nunc vero, aliis omissis, ad gaudia nostra accedamus. Qualiter scilicet ipsum beatissimi Martyris corpus ad nos pervenerit. Aliquantis autem temporum elapsis voluminibus, regnante gloriosissimo regum Carolo d, Ecclesiae Christi longe lateque festiva per orbem pace floruerunt e. Invigilabant namque sacri pastores supra sibi commissa agalmata f; rationales quoque pecudes, justis pro posse insistebat actionibus: eodem itaque tempore, ut in Chronico g continetur, venerabilis Gevlo Lingonensis urbis pontificalem gerebat infulam h, vir praecleari stemmatis linea pollens i, sed illustrior animi virtutibus, quibus admodum divinis praeminuit in rebus. Qui cum inter caeteros bene moratae mentis habitu orationi incumberet assiduus, etiam longinqua celebrium Sanctorum suffragia, paupere spiritu ditissimum praesulum, expectabat: legerat quippe, neminem per se posse salvari, ideoque dilectorum Domini supplex requirebat adjumenta. Unde factum est, ut, Jesu Domino disponente, tam felix via auspiciis pro suorum abolitione peccaminum famosissimi per orbem Jacobi Apostoli adiret limina, in extrema pene parte telluris sita, juxta Oceani latus k.

l Dum igitur, satisfacto votis, alacer repedaret religiosus pontifex, Aquitanicas tandem attigit oras, post multa terrarum transmissa spatia, nec multo post, Dei omnipotentis instinctu, cuncta clementer justaque disponentis, quadam die advesperascente, pervenit ad villulam in strata publica l sitam (ut praemissum est) peneque desolatam, in qua gloriosissimus corpore quiescebat Prudentius, qui, lassitudine cogente et temporis instante densitate, hospitium metatus est cum suis apud ejusdem Martyris ecclesiae matricularium m. Et poterat utique vir egregius et multarum copias ditissimus rerum largioris nobiliorisque aedis potiri hospitio, nisi et talis magis placuisset mansio, quae solito surgentis noctis conticinio ad divinos decantandos hymnos domo Domini esset propinquior. Susceptus itaque officiose cum suis comitibus, prout possibilitas admisit, largis reficitur obsoniis. Ast ubi pulsa fames et surrexere, relictae rite thoris, peruncuetatur beatis Praesul hospitem suum, quisnam diceretur, quoque honore finalis professio-

D
Geilo, Lingonensis episcopus, in Hispania in Gallias rediens.

a

b

c

E

d

e

f

g

h

i

F

k

ac prope Narbonem disertens, S. Prudentii reliquias fere absque cultu

l

m

A nis, martyrii scilicet, an confessoris insigniretur is, cujus memoria in contiguo ab incolis venerabatur oratorio.

Ædituus consultus ait, Prudens vocitatur, Martyrii titulo celebri fama decoratur:

Qui primævus adhuc Christi documenta sequendo,

Jam Juvenis meruit palmam fidei moriendo:
Dansque polo flatum, tenet istic corpore stratum,

Nunc pia vota juvat ad corpus ferre beatum;

Quippe piis votis solet ipse favere precantum,

Si perfecta fides flagret sub pectore tantum. Sed quia barbarici ruerant huc sæpe furores, Edibus eversis, nostri perire priores.

Villam, quam cernis, credas nos destituisse: Hanc quoque basilicam sine, tunc cultore fuisse.

illo seruari, intelligit;

43 His et hujusmodi auditis, reverentissimus antistes profundo volebat pectoris arcano, quod postmodum, Deitate annuente, efficaciter mancipavit effectui. Quid multis moror? Nox terram solita totam contexerat umbra: traduntur placido mortalia corpora somno. Medio vero noctis intempestæ silentio, religiosus pontifex de more ad cœlestes cum clericis suis consurgit laudes, juxta quod ait regius Psalmen sub typo Ecclesiæ: « Media nocte surgebam ad »

confitendum tibi, Domine, super judicia justitiæ tuæ n. » Ingressi autem basilicam divina dulciter concrepant cantica; deinde, dum sacra ab eis percelebrantur præconia, vir vigilantissimus dignusque episcopi etymologia o, curiose perscrutans ecclesiolam, tandem ad ligneam pervenit capsam, qua, retro altare posita, sacratissimi Martyris continebat soma p, et jam pene tota cariota vetustate computruerat; qua facile patefacta et illato lumine, sanctissima contemplatur ossa, vilibus et diuturnitate temporum consumptis pannis obvoluta. Qui, protinus evocato capellano suo, altaque ab imo pectoris ducens suspiria: Heu! inquit, quod tam splendida lucis aeternæ lucerna tam augusti offunditur tenebris modii, cum potius orbem illuminatum * sublimissimo digne foret imponenda candelabro. Proh dolor! Ecce topazion, ille lapidum pretiosissimus, cunctas repellens larvas, imperialique aptissimus diademati, humili diversatur in pulvere. Sed si forte gratum nossem beatissimo Martyri, sine dubio, Aquitania nobis discedentibus, viduata remaneret urna tanti Patroni. O nos vere felices, si nobiscum, sancte Martyr, hinc abire velles!

B

n

o

p

** an milluminatura?*

C **44** Vix lacrymas reprimens hæc paucula dixerat heros; cui capellanus, vir eruditissimus urbanaque eloquentiæ, non multa pro tempore fans sic intulit: Mirari satis nequeo, honorificentissime pater, cur ille æquissimus Arbiter rerum, qui omnia in pondere, mensura et numero disponit, tam præclari meriti Virum, et Gallicana dignum amplitudine, tam exiguo, tamque neglecto contineri sinat domicilio: nam, quantum presentium rerum colligitur indicio, vix semel hic Missa celebratur in anno: Hæcine, gloriose Martyr, placet mansio? Hoc recondi juvat angulo, dum populis benigno non vis optulari suffragio? Sed absit a pio Viro livida invidia; melius sane acceptusque foret sydereo Regi, quantum ad iudicium meum spectat, si populosa constitutus in urbe supplices

quas, into

placita protegeres interventione, corporum morbos debiliū propelleres, recidiva consequente sospitate. O utinam sempiterno liberet Numini, Lingonicæ te inferre civitati! Procul dubio sacerrima ossa hæc decorarentur auro vel secundi honoris metallo, quæ hic carioso non circumteguntur, sed potius deturpantur ligno. Age, tam copiosus, tantique pretii thesaurus lutulento eruatur loco, urbanisque inferatur gazophylaciis: haud est metuendum furtum, quod Omnipotenti probatur esse placitum, multisque mortalibus profuturum.

ACTORRE THEODAUO.

45 Talia dum dicunt, visus in Martyre *cum suis consilio,*

Vela revolventes et noscere cuncta volentes. Mox breve, mox igitur, quod continet, hic reperitur,

Discat, qui nescit, Prudentius hic requiescit, Qui Domini testis fuit indicis manifestis.

Hæc ut legerunt q, ea tollere disposerunt; Sed paulo dubitant, quia Sanctum tangere vitant.

O bene devoti, culpæ formidine moti, Quid formidatis? Nihil est hic, quod paveatis.

Non irascetur Martyr, quia mitis habetur; Jam dudum siquidem remorari nollet ibidem.

Mitis inhumanos dimittere vult Aquitanos: Vobiscum certe cupit ire, jubetque referre.

46 Postposito ergo religioso timore, auferunt *clam noctu aufert,*

beatas reliquias totius corporis, adeo ut nil desertæ relinqueretur arculæ continuoque Hispanica reverenter obvoluta palla, cellerrime, priusquam discederet, capacibus infarciuntur crumenis: erat enim locus isdem pene habitatione humana destitutus, tam barbarica infestatione, de qua jam satis præfatus sum, quam etiam indigenarum, eum sibi usurpare volentium, alterna pervasione, ideoque valde opportunus ad tale peragendum negotium. Ast ubi more suo de cardine surgit eoo florifero curru tenebris aurora remotis, conscensis sonipedibus, redux ingrediuntur iter, nullo penitus accolarum animadvertente, quod factum fuerat. Quæ enim in viro tantæ gravitatis tantæque auctoritatis haberi suspicio furti poterat? Quis vero, ut alia omittam, pontificem quemlibet latrocinii reum unquam audisse se, meminit, nedum virum præcelsa stirpe progenitum, et ob id late notissimum, sanctitatisque non inopem? Sed, o felix plane latrocinium, egregia laude per sæcula cuncta fruiturum et coram altithrona Majestate gratissimum! Dicat aliquis, præsulem sanctum tale quid attemptare, nullatenus debuisse. Sed multorum discimus exemplis, sanctos spiritus plerosque, Deo in superis jam post busta conjunctos, vel gratanter pati, corporum suorum reliquias ad uberiorem salutem, sui que majorem venerationem ad alia deferri loca. Denique protomartyrem Stephanum ab Hierosolymis Constantinopolim r, Nicolaum a Mirea Barrum s, Magdalenam Mariam ab Aquensi regione Vizeliacum t, ipsum quoque monasticæ philosophiæ legislatorem Benedictum fideli furto vel rapina a Cassino in Gallicas delatum legimus oras u. O utinam tale mihi facinus, tantumque patrare contingeret furtum x!

clam noctu aufert,

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

Josephus

47 Sed quid diutius gaudia nostra per plurima demoror? Ingressus itaque beatus pontifex Geilo Burgundiam cum ingente gaudio, Aquitania spoliata, grates referebat Majestati divinæ.

u

x

ac Besuam

defert anno

883,

r

s

t

u

x

AUCTORE
THEOBAUDO.

divinæ. Tandem vero superna clementia ei Besuam reduxit in memoriam, quam plurimum in visceribus Christi sancta complexabatur charitate, ut eam pauperem et egenam tanta ditaret opulentia. Ut autem episcopi sui contigit terminos, tanta procerum, clericorum, monachorum atque populorum multitudo diversi sexus, conditionis et ætatis occurrerunt, ut conglobati confestim per semitas pia violentia ipsum sanctum præsullem remorari diutius compellerent, videntes miracula et sanitates, quas beatus martyr pie credentibus publice conferebat. Quid plura? Tandem post multas difficultates cum onere illo sacratissimo, copiosis stipatus agminibus, gratulabundus Besuanos subintrat penates. Susceptus vero officiosissime, ut tantum decebat præsullem, peracti itineris accidentia (in assolet fieri) refert, Prudentique beatissimi gloriosam rapinam inter alia commemorat: qui, obnixè ab abbate fratribusque exoratus, tamque incomparabilem Tyberianis gazis thesaurum Besuensi concedit ecclesiæ anno ab æterno verbo humanato octingentesimo octogesimo tertio *y*. Nec hoc solum verum etiam, ne sancto deesset luminare interdiu et nocte, quasdam episcopi ecclesias eidem loco dedit liberrime, quæ nominatim exprimentur in reum datarum Codice, ipso beato antistite hoc idem ubique diffamante. Quantum autem Besuanam dilexerit ecclesiam, qualiterve provererit, in eodem libello benevolus et studiosus lector copiose reperiet.

ibique deponit
die 7 Octobris,

z

aa

48 Deposito ergo Besuæ gloriosissimi Martyris corpore Nonas Octobris z, eodem die annuatim decernitur lætitia pro tanti exceptione Patroni aa; nec immerito. Si enim olim Octaviani triumpho exceptio festivo quotannis recolebatur gaudio, qui animam post letum sævo tradidit orco, quanto magis beati Prudentii, æterna in superis gloria et honore coronati, jucundissimus ad nos adventus perenni (si posset fieri) mancipari deberet celebritati? Notandum vero quod plerique arbitrantur, beatissimi corpus Prudentii non a venerabili Geylone ab Aquitania delatum, sed ab ipsis Aquitanicis ob metum Saracenorum, ab Hispaniarum partibus, transcensio Pyræneo, in Gallias sæpius irrumptentium, allatum Divioni bb propter firmissimam loci munitionem; sicuti corpus egregii doctoris Hilarii cc, et beatæ Radegundis a Pictavensibus, aliaque perplura Sanctorum pignora ab aliis provinciis dd.

teste Agrimo,
qui fuit e pro-
ximis Geilonis
successoribus.

ee

49 Quod profecto non immerito ut verisimile credi posset, nisi venerandæ memoriæ Agrimus, præsul Lingonensium, successor ejus, in quodam suo dixisset privilegio ee: « ad multorum, » inquit, « constat pervenisse notitiam, » qualiter Geylo, piæ recordationis episcopus, » prædecessor noster, S. Prudentium ab Aquitania transferens, in nostrum episcopium Lingonense detulit, et in Besua monasterio ad » laudem et gloriam nominis Dei solemniter » collocavit. » Ex quo liquido perpendi potest, ab oris Aquitanicis pontificem sepefatum, nostrum illustrissimum detulisse Martyrem, et Besuensi contribuisse cænobio. Quantis autem quibusve ibidem, in basilica videlicet beatorum Apostolorum Petri, et Pauli virtutum corusca-verit radiis, a nescio quo nostratum ff satis plano expeditum sermone, celebri effertur memoria, quæ etiam virtutum insignia in hoc Opere nostro dignum duximus inserere, ut vetera novis

copulantes superflua recidamus, hiantia supplementis, minus commode dicta, ve letiam vitiose, ad normam dirigamus gg. Sed ne forte aliena sublegisse, et alterius gloriam in nos impudenter videamur transfundere, ipsis præcis miraculorum ejus virtutibus subsequentem libellum dicabimus, ut, quid nostrum, quidve alterius sit, sagax lector dispiciat.

Explicit liber primus.

ANNOTATA.

a *Id est, Ludovico Pio, Caroli Magni filio, qui anno 740 e vivis abiit.*

b *Frequentes barbarorum in Gallias, eo tempore factas, irruptiones apud scriptores Francicos passim obvios descriptas invenies.*

c *Eisdem civitates a barbaris captas (si Narbonem excipias) nominatim enumerat Ermentarius abbas, scriptor æqualis, in Prefatione ad lib. II de Translationibus et Miraculis S. Filiberti. Verba illius dedi num. 20 Comment. prævii. Notitia provinciarum et civitatum Gallie, Honorii Augusti, ut videtur, temporibus condita, Andegavum (Angers) provincie Lugdunensi tertie; Aurelianum (Orleans) Lugdunensi Senonica; Lemovices (Limoges) Aquitanie; Burdegalam (Bordeaux) Aquitanie II; Tolosam (Toulouse) et Narbonem Narbonensi I adscribit. Ex his Burdegala, Narbo et Tolosa civitates sunt archiepiscopales, reliquæ episcopales.*

d *Legendum reor Carolomanno, Francorum ab anno 879 usque ad annum 884, quo obiit, rege: Carolus enim Crassus, anno 880 imperator coronatus Romæ a Joanne Papa, a morte tantum Carolomanni, cum Carolus Simplex, Ludovici Balbi filius, vir quinquennis esset, a Francis fuit evocatus. Carolus vero Simplex Francie rex coronatus est anno 893. Ex Labbeo in Chronologia Technica ad annos supradictos.*

e *Non tam pacata fuisse ea tempora, ac Theobaudus his verbis insinuat, temporum horum Fastos legendi manifestum erit.*

f *Ἀγλαζα Græce simulacrum statuamve sæpe significat: hic autem sumitur pro diocesanorum multitudine seu grege, episcopi curæ commisso.*

g *Besuense Chronicum jam sæpe citatum Theobaudus intelligit, auctore Joanne monacho Besuensi, qui sub Stephano abbate Besuensi fuit, de quo num. 49 Comment.*

h *Isaaco Lingonensi episcopo successit sub annum 880. Ex Chronico Besuensi apud Acherium sæpe laudatum pag. 518. Vide etiam num. 24 Comment. prævii.*

i *Comitis cujusdam, Geilonis pariter dicti, filium vocat Falco in Chronico Trenorciensi apud Petrum Jueninum in monumentis Historie Trenorciensis pag. 48.*

k *Nimirum Compostelle in Galliecia, quam Oceanus Atlanticus alluit.*

l *Id est, in via publica.*

m *Infra æditus dicitur.*

n *Psalm. 118, v. 62: Media nocte surgebam ad conlitendum tibi super judicia justificationis tue.*

o *Ἐπισκοπος Græcis est, qui Latinis inspector, observator, explorator, seu, ut etiam Theobaudi vocabulo utar, perscrutator.*

p *Id est corpus.*

q *Hinc videtur Geilo una cum corpore schedulam aut inscriptionem, quæ S. Prudentii nomen et martyrimum testaretur, invenisse.*

r De

A r De S. Stephani reliquiis, Hierosolymis constantinopolim (absque furto tamen) allatis, Marcellinus ait in Chronico ad annum 439: Eudocia, uxor Theodosii principis, ab Hierosolymis urbem regiam remeavit, beatissimi Stephani, primi martyris, reliquias (manum scilicet, ut aiunt) quæ in basilica S. Laurentii positæ venerantur, secum deferens. Et Theodorus lector apud Henricum Valesium pag. 568: Eo (Theodosio Juniore) regnante, depositæ sunt reliquiæ SS. Stephani, Laurentii et Hagnes in martyrio S. Laurentii, die vicesima prima mensis Septembris. Et eodem die celebratur illic eorum memoria usque ad hodiernum diem. At non huc fortasse respexit Theobaudus; sed fabulam illam, quæ apud Surium est ad diem 3 Augusti; quæque S. Stephani corpus jam inde a Constantini Magni tempore Constantinopolim allatum dicitur per Julianam viduam, quæ viri sui, juxta S. Stephani corpus et in simili tumultu sepulti, corpus auferre se rala, non hujus, sed S. Stephani corpus Constantinopolim detulerit; sed fabula hæc ex Marcellino et Theodoro Lectore satis refellitur.

B s Signatur ea S. Nicolai Translatio in Martyrologio Romano ad diem 9 Maii his verbis: Barri quoque in Apulia translatio S. Nicolai, episcopi ex Myra, civitate Lyciæ, de qua Sigebertus apud Miræum ad annum 1087 hæc scribit: In Italia Venetianis meditantibus auferre corpus sancti Nicolai a Myrea Lyciæ, a Turcis desolata, præoccupaverunt eos Vareses cives, numero 47, et ab Antiochia Myream venientes a 4 monachis, tantum ibi inventis, extorserunt sibi ostendi tumbam Sancti: qua effracta, ossa Sancti in olei liquore natantia integro numero extraxerunt, et Varim (Barium) cum gloria attulerunt. Facta est hæc translatio anno 745 a depositione sancti Nicolai. Historiam Translationis hujus ex Joanne archidiacono Barensi, qui illam sub annum 1088 scripsit, latius explicatam habes apud Surium ad diem 9 Maii pag. 446 et seqq.

C t Vezeliacum (Vezelay) Burgundia oppidum est in diocesi Augustodunensi: condidit illic sanctimonialium monasterium sæculo nono Gerardus comes; sed brevi a Saracenis eversum et a Gerardo instauratum monachi Benedictini incoluere. Hujus loci monachum, Badilonem dictum, S. Mariæ Magdalensæ reliquias eo detulisse, aiunt: sed unde acceptas? Id ipsos monachos Vezeliacenses latuisse, ait Sollerius tom. V Julii pag. 12; sed sæculo duodecimo eam apud illos invaluisse opinionem, quam Theobaudus sequitur, corpus S. Mariæ Magdalensæ ex Provincia, imo ex ipsa Aquæsextiensi urbe ad suum conobium delatum fuisse, furtim nempe a Badilone surreptum. Contra Provinciales S. Mariæ Magdalensæ corpus penes se et fuisse, et remansisse, contendunt; quorum sententiæ ut verosimillimæ Sollerius subscribit, quidquid in contrarium varii scripserint. Consule, si lubet, illius Commentarium in vitam S. Mariæ Magdalensæ, ubi hanc controversiam §§ 11, 12, 13 et 14 multis est persecutus.

u Verum et ea de re inter Benedictinos ipsos lis est non exigua: utut sit, Translationis hujus Historiam, auctore Adalberto Floriacensi monacho, edidit notisque illustravit Henschenius tom. 3 Martii a pag. 302.

x Licetum id olim a nonnullis, sed male, putabatur.

Octobris Tomus III.

y Hinc Castellanus, qui anno 885; et Tillemontium, qui 887 S. Prudentii corpus Besuam delatum scribunt, corriges.

z Id est, 7 Octobris: perperam igitur signat hic Castellanus 4 Septembris, 20 vero Octobris Gualtherotus. Vide num. 23 Comment. prævii.

aa Recentiores tamen, die 6 Octobris S. Prudentium coli, scribunt. Vide num. 4 Comment. prævii.

bb Burgundiæ primaria civitas est.

cc De S. Hilario, Pictaviensi episcopo, actum est ad diem 15 Januarii, et tom. VII Maii a pag. 594: verum nihil ibi alibi inveni de translatis Dionem ejus reliquiis.

dd De S. Radegunde regina pariter actum est in Opere nostro tom. III mensis Augusti ad diem 13 ubi in Commentario ad illius Acta prævio num. 85 S. Radegundis corpus usque ad annum Christi 4562, quo Calvinistarum rabie combustum fuit, Pictavi conservatum fuisse dicitur; non ita tamen, quin subinde alibi delituerit, ut in Quintiniacensi non procul Pictavio Benedictinorum monasterio ob crebras subitasque Normannorum irruptiones aliquando delituit. Ita fieri etiam potuit, ut, quod Theobaudus ait, fuerit aliquando ob imminens barbarorum metum Dionem delatum. Triplex: ejus translatio signatur, una apud Saussayum ad diem 28 Februarii; altera in Florario nostro Ms. ad diem 11 Februarii; tertia ad 24 Octobris in eodem. Verum quo tempore, et quo factæ sint binæ hæc translationes, dictum Florarium non edicit.

ee Agrimi Chartam, unde hæc Theobaudus hausit, integram habes ex Chronico Besuensi num. 27 et seq. Comment. prævii. Sedit Agrimus in Lingonensi cathedra saltem ab anno 889, ut ex eadem Charta conficitur, monachus mortuus sub annum 910 in S. Benigni monasterio.

ff Hinc, Theobaudum monachum Besuensem fuisse, colliges, uti et auctorem libri secundi Miraculorum S. Prudentii, qui proxime sequitur.

gg Ex his colligo, Theobaudum librum secundum Miraculorum S. Prudentii non transcriptisse ipsis auctoris sui ubique verbis; sed quædam in illo mutavisse, rescidisse, supplesse, etsi non admodum multa; licet paulo infra dicat, se dicto libro Miraculorum S. Prudentii secundo ejusdem Martyris virtutes seu miracula assignare, ut olim scripta sunt. Rem declarabunt uberius ea, quæ in librum II Miraculorum S. Prudentii ex Ms. Dionensi, quod a sexcentis aut septingentis annis exaratum Chiffletius censuit, infra annotabuntur.

LIBER II.

CAPUT I.

Depositis Besuæ S. Prudentii reliquiis, varia ibi miracula ad illius invocationem eduntur.

Decursis in priore volumine, qualiter sacratissimus martyr Prudentius, hostibus evictis, policam